

СЕКЦІЯ «ДЕМОГРАФІЯ ТА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ»

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

*Антонюк В.П., д.е.н., професор, головний науковий співробітник,
Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ, Україна*

Соціальна політика будь якої держави спрямована на підвищення добробуту і якості життя населення та забезпечення людського розвитку. В Україні в плані добробуту існують значні проблеми: має місце суттєве поширення бідності; загострюється проблема майнового розмежування суспільства; більшість населення не вдоволена своїм становищем, що породжує соціальні конфлікти. Регіони України значно відрізняються за рівнем і якістю життя, при цьому диференціація за багатьма показниками посилюється. Високими є рівень захворюваності й смертності, що обумовлює низьку тривалість життя. Певним чином ці обставини обумовили масові демонстрації населення України у листопаді-грудні 2013 р. та на початку 2014 р. за підтримку Євроінтеграційного процесу, модернізації українського суспільства. Високі стандарти якості життя є привабливими для мешканців України, які за рівнем розвитку людського потенціалу та працелюбністю гідні кращого життя.

Якість життя є складним соціально-економічним явищем, яке привертає до себе увагу провідних учених у сфері економічних, соціальних наук. Значна кількість вітчизняних науковців досліджують питання добробуту населення України, шукають шляхи вирішення проблем та підвищення якості життя. В наукових публікаціях О.Балакіревої, І.Бондар, І.Гукалової, Т.Кір'ян, М.Кизима, Е.Лібанової, О.Мандибури, І.Манцурова, Л.Черенько та багатьох інших аналізуються умови та чинники, які визначають рівень і якість життя українців, здійснюється оцінка сучасного стану, робляться прогнози щодо зростання доходів, подолання бідності, визначаються механізми підвищення рівня життя населення та досягнення більш високої якості. Однак в сучасних умовах виникає потреба у нових підходах до аналізу проблем якості життя, які пов'язані з необхідністю переходу до сталого розвитку.

Теоретичні узагальнення дають змогу зробити висновок, що якість життя є складною філософською соціологічною та економічною категорією, яка характеризує весь комплекс цінностей, інтересів та потреб людини та ступінь задоволеності людиною всіма аспектами життєдіяльності. Окрім задоволення матеріальних потреб якість життя включає різноманітні умови буття людини: реалізацію її прав і свобод, правові гарантії усіх аспектів життєдіяльності; можливості соціального, інтелектуального і духовного розвитку людини; доступність до інформації; можливості самореалізації потенціалу людини в економічній і соціальній сферах діяльності; можливості здорового і тривалого життя; рівень комфортності соціально-

побутових умов життя; стан природного середовища життєдіяльності; рівень соціальної безпеки та захищеності людини; стан соціальної інтеграції суспільства, взаємної довіри та підтримки як між окремими членами суспільства, так і між населенням та владою. Якість життя формується під впливом значного кола чинників, серед яких, окрім економічних, важливе значення мають політичні, правові, адміністративно-управлінські, соціально-ментальні, природно-екологічні чинники.

Сучасна епоха накладає свої обмеження та ставить свої вимоги до умов забезпечення зростання якості життя. Вони пов'язані з обмеженістю природних ресурсів та необхідністю забезпечення умов для довгострокового розвитку людства. Дослідники відзначають, що впродовж останніх декількох десятиліть людство все більше стикається з проблемою дефіциту природних ресурсів. Природний капітал, який все більше вичерпується, стає обмежувальним чинником подальшого розвитку [1]. У цьому новому контексті необхідно концептуально переосмислити поняття і призначення економіки. У її новій моделі має бути дотримано вимог екологічної сталості, соціальної справедливості та реальної економічної ефективності [2]. В останні десятиліття ХХ століття світовою науковою спільнотою було сформовано концепцію сталого розвитку. Під сталим розвитком розуміється такий розвиток суспільства, при якому задоволення потреб теперішніх поколінь у природних ресурсах не повинно ставити під загрозу можливості майбутніх поколінь, коли узгоджені екологічні, економічні та соціальні складові розвитку, та техногенне навантаження не буде перевищувати можливостей навколишнього природного середовища до самовідновлення. Суспільство має усвідомити перевагу принципів сталого розвитку та екологічних пріоритетів над іншими, оскільки в сучасних умовах відсутні інші адекватні альтернативи.

Сталий розвиток передбачає тісну інтеграцію та збалансованість економічної, екологічної та соціальної систем, спрямованих на розвиток людини та забезпечення високої якості життя. Так, конференція ООН по сталому розвитку РІО+20 (20-22 червня 2012 р.) підтвердила налаштованість на підвищення якості життя, на важливість забезпечення свободи, миру і безпеки, дотримання усіх прав людини, у тому числі права на розвиток та права на гідний рівень життя [3].

В умовах сталого розвитку змінюється само розуміння рівня та якості життя, можливостей їх досягнення. При переході до сталого розвитку має бути досягнутий «ефект декаплінга», який дозволяє розмежувати темпи зростання добробуту населення, з одного боку, та споживання ресурсів й екологічних наслідків, з іншого [4]. Він проявляється у випередженні темпів зростання ВВП порівняно з темпами споживання енергетичних ресурсів. Дослідники відзначають, що декаплінг створює стратегічну основу руху до сталої економіки, він базується на використанні меншої кількості ресурсів на одиницю ВВП та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. Це можливо лише на основі впровадження новітніх технологій в усі сфери виробництва і суспільного життя. Перехід на засади сталого розвитку вимагає кардинальних змін в економічній, соціальній та екологічній

системах, які сприятимуть підвищенню якості життя. Це має бути здійснено такими шляхами:

формування ефективної економічної системи на інноваційній основі, яка забезпечить: суттєве енергозбереження, широке використання відновлюваних джерел енергії; виробництво якісних високотехнологічних та екологічно чистих товарів; раціональне використання усіх ресурсів, зниження витрат та цін; створення високотехнологічних робочих місць; підвищення зайнятості і заробітної плати; поліпшення умов праці та якості трудового життя;

модернізація соціальної системи на засадах демократії, права, духовності, громадянської активності, довіри, балансу інтересів, взаєморозумінні та відповідальності, що забезпечить реалізацію прав і свобод людини; формування громадянського суспільства; трансформацію структури потреб людини в бік соціальних і духовних; культурний обмін і збагачення, поліпшення взаєморозуміння; вирішення проблем і конфліктів на основі переговорів, пошуку компромісів; соціальну підтримку і допомогу; соціальну відповідальність;

формування життєздатної та самовідтворювальної екосистеми як наслідок раціонального та екологічно безпечного виробництва, розвитку ощадливих форм природокористування в усіх сферах економічної діяльності, зменшення промислових та побутових відходів, раціональної організації сільського, лісового, водного господарства, розвитку природних парків тощо.

Принципи сталого розвитку, зі свого боку, вимагають суттєвої модифікації процесів підвищення рівня та якості життя. Перехід на засади сталого розвитку вимагає змін в потребах та пріоритетах людини. Задоволення потреб, яке визначає рівень життя, не може бути необмеженим і нераціональним. Якість життя також має змістити акцент із матеріального добробуту людства на його духовний розвиток та благополуччя всієї природної та соціально-економічної системи не лише окремої країни, а й всієї планети Земля.

Зростання рівня життя в умовах сталого розвитку не може бути пов'язане лише з неухильним збільшенням доходів і споживанням. Для нього мають бути характерними такі риси як: оптимізація рівня доходів та структури їх витрат у відповідності до реальних потреб людини; свідома трансформація структури потреб, їх зміщення у бік соціальних, культурних та духовних потреб людини; цільова орієнтація не лише на комфортність життя та доступність до зростаючої сукупності благ, але й гармонійне існування людини та природи в складному та швидко змінюваному економічному, соціальному і екологічному середовищі.

Серед пріоритетів підвищення якості життя в умовах сталого розвитку мають бути: широка раціоналізація та оптимізація сфери споживання з метою усунення надмірного, шкідливого для здоров'я та витратного щодо ресурсів споживання; стимулювання зростання попиту на «екологічність» товарів та послуг; кардинальна модернізація житлово-комунальної сфери з метою зниження втрат та раціоналізації споживання електроенергії та теплоенергії, газу, води, побутового палива; створення системи комплексної переробки та утилізації побутових відходів. Важливим є широке

залучення населення до вирішення проблем екологізації суспільного життя, чому має сприяти державна політика та діяльність громадських організацій і засобів масової інформації. Слід відзначити, що готовність населення приймати участь у вирішенні екологічних проблем зростає по мірі підвищення рівня життя й освіти. Тому важливою умовою переходу до сталого розвитку є подолання бідності та підвищення освітнього рівня населення.

Список літератури:

1. Daly H. Ecological Economics. Principles and applications / H. Daly, J. Farley. – Washington: Island Press, 2004. – 454 p.

2. Максимів Л. Теоретико-методичні підходи до оцінювання якості життя та рівня добробуту в контексті концепції сталого розвитку / Л. Максимів, М. Мельникович // Україна: Схід-Захід – проблеми сталого розвитку: Міжнар. наук.-практ. конф., 2011 р., 22-23.09. м. Донецьк / редкол.: О.О. Шубін [та ін.]. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2011. – С.85-88.

3. Будущее, которого мы хотим / Итоговый документ Конференции ООН по устойчивому развитию РИО+20 [Электронный ресурс]. - Режим доступа: https://rio20.un.org/sites/rio20.un.org/files/a-conf.216+1_russian.pdf.

4. Decoupling natural resource use and environmental impacts from economic growth.- UNEP, 2011. - URL: www.unep.org/resourcepanel/decoupling/.../decoupling_report_english.pdf.

ДЕМОГРАФИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ В 2001-2012 ГОДЫ

Балынин И.В., аспирант, Финансовый университет при Правительстве

Российской Федерации, г. Москва, Россия

Актуальность изучения вопросов демографического развития Российской Федерации подтверждается рядом нормативно-правовых актов, направленных на улучшение демографической ситуации в нашем государстве. Так, например, это подтверждается Указом Президента Российской Федерации от 7.05.2012 года № 606 «О мерах по реализации демографической политики в Российской Федерации», Посланием Президента Российской Федерации Федеральному Собранию Российской Федерации от 12.12.2013, Концепцией демографической политики Российской Федерации на период до 2025 года, Концепцией государственной семейной политики в Российской Федерации на период до 2025 года, Концепцией долгосрочного социально-экономического развития Российской Федерации на период до 2020 года, государственными программами («Развитие здравоохранения», «Социальная